

dem că se cere nu numai un entuziasm facil și nu de puține ori trecător sau mijloace financiare (de netăgăduit folos, de altfel), ci mult mai multă perseverență și, nu de puține ori, competență.

TUDOR SOROCEANU

Ján Pástor, *Čaňa a Valalíky — pohrebiska zo staršej doby bronzovej*, Košice, 1978, 139 p. cu 34 fig. și alte tabele în text + XXIX pl. Preț 17 coroane cehoslovace.

Lucrarea discutată aici conține publicarea a două cimitire din epoca bronzului, descoperite în sud-estul Slovaciei: Caňa și Valalíky. Inegale ca valoare cronologică, tipologică și de cunoaștere a vieții comunităților respective, cele două necropole se adaugă altora, editate deja, întregind posibilitățile de înțelegere ale unui orizont definit de autor după componentele care i s-au părut lui mai importante: necropola de la Branč — faza veche a grupului Nitra — cultura Mierzanowice.

Ambele obiective săpate sînt, în ansamblu, sărace: față de numărul mormintelor scoase la iveală, cantitatea de piese aparținînd inventarelor funerare este mică, iar obiectele nu prea valoroase, nici din punct de vedere științific, nici luate în sine. Ilustrația slabă, lipsa desenelor, sînt factori care nu ajută de loc la îmbunătățirea acestei situații obiective. Publicarea lor nu a fost însă mai puțin necesară, mai ales pentru grupul cultural Košt'any (uneori tratat drept cultură), caracteristic epocii timpurii a bronzului în extremitatea estică a Slovaciei.

Cimitirul de la Caňa a fost cercetat în anul 1974, descoperindu-se 162 de morminte de inhumatie, care, alături de piesele de inventar, conțin schelete chircite, mai mult sau mai puțin accentuat, iar cel de la Valalíky în anii 1961—62, rezultînd doar 54 de morminte de același tip. După descrierea amănunțită și exactă a ceea ce s-a găsit (p. 13—80), autorul analizează conștiincios (81—121) categoriile de elemente și obiecte puse în evidență în cele două necropole, la care adaugă și încercările de interpretare a relațiilor cu alte culturi, de plasare cronologică etc.

Realizînd o publicare monografică, Pástor avea datoria să observe cîteva situații aparte în cadrul acestor cimitire, situații care, chiar dacă actualmente nu pot primi toate o explicație mulțumitoare, trebuia să fie înregistrate ca atare, pînă în momentul în care o descoperire similară sau o reconsiderare de ansamblu vor da o lămurire mulțumitoare.

În cazul primului cimitir, cu un număr mai mare de morminte, era cazul să se facă pe plan o distincție între cele două jumătăți ale necropolei: cea de nord și cea de sud. La aceasta se primea un ajutor substanțial din partea ceramicii care (îndeosebi vâsciorul cu două tortițe și strachina cu buza ușor răsfrîntă și o tortiță sub buză) se grupează cu preponderență în jumătatea de nord a necropolei (fig. 2). Cele două părți ale cimitirului sînt diferențiate și de depunerea în mormintele jumătății de nord a scoicilor *Dentalium* și a celor de mare, iar în cea de sud a mărgelilor de sidef (*Perlmutterperlen*), cu o singură excepție, cea din mormîntul 158 (fig. 3). Deși nu la fel de clară la prima privire, importantă este și apariția pumnalelor în partea de sud, o

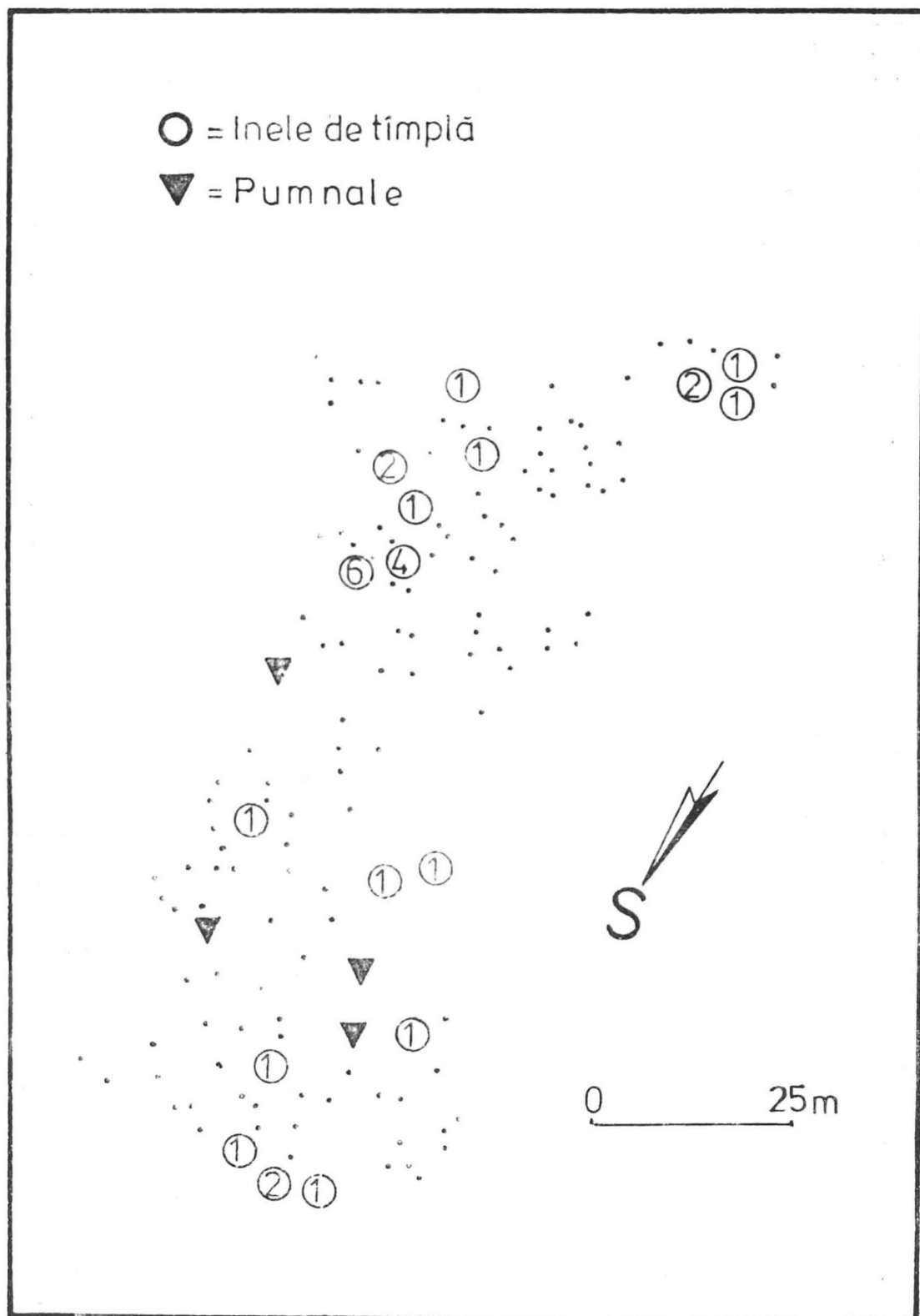

Fig. 1 — Čaňa. Răspîndirea inelelor de tîmplă și a pumnalelor în cadrul necropolei (după datele lui J. Pástor).

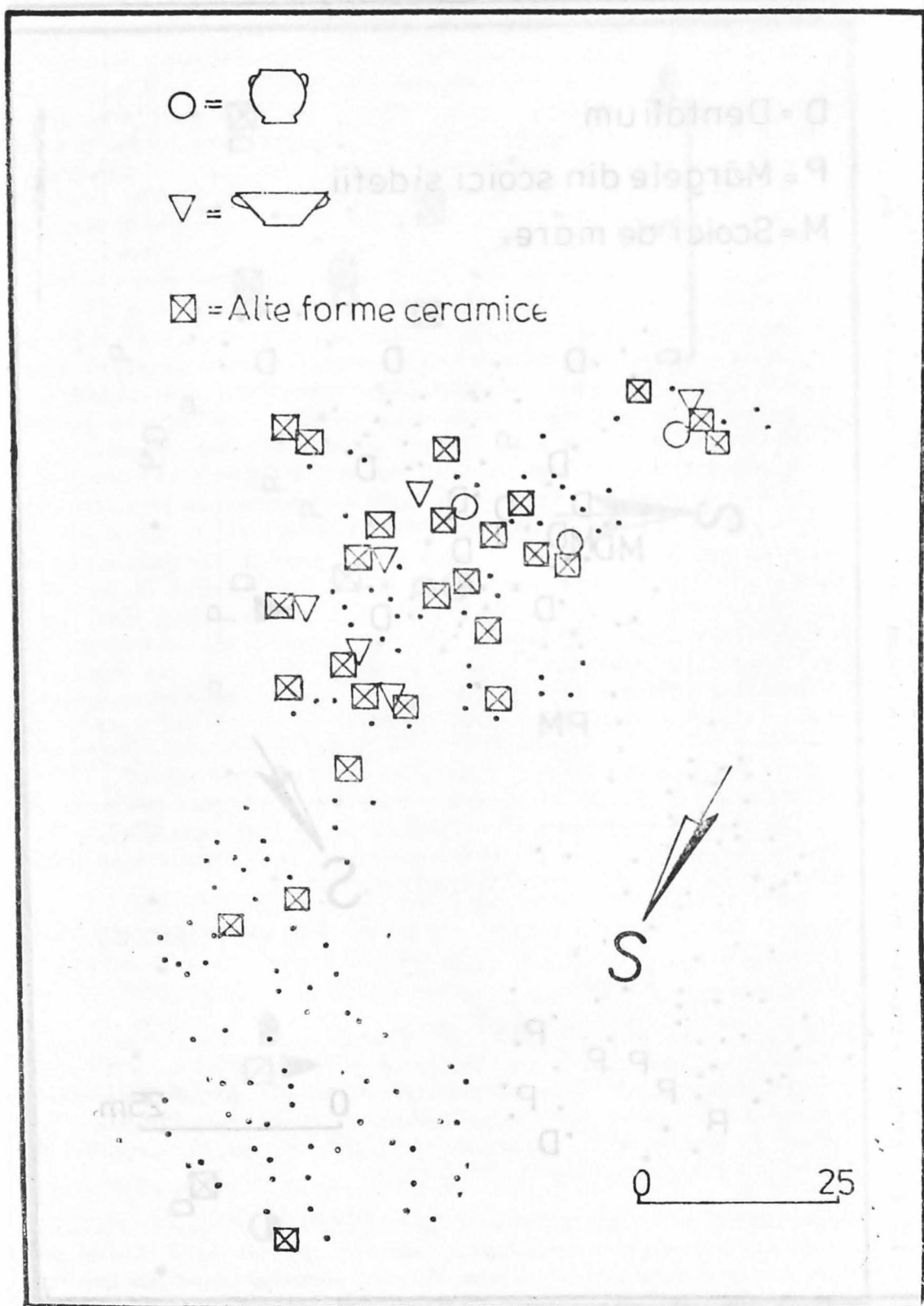

Fig. 2 — Čaňa. Răspîndirea unor forme ceramice în cadrul necropolei (după datele lui J. Pástor).

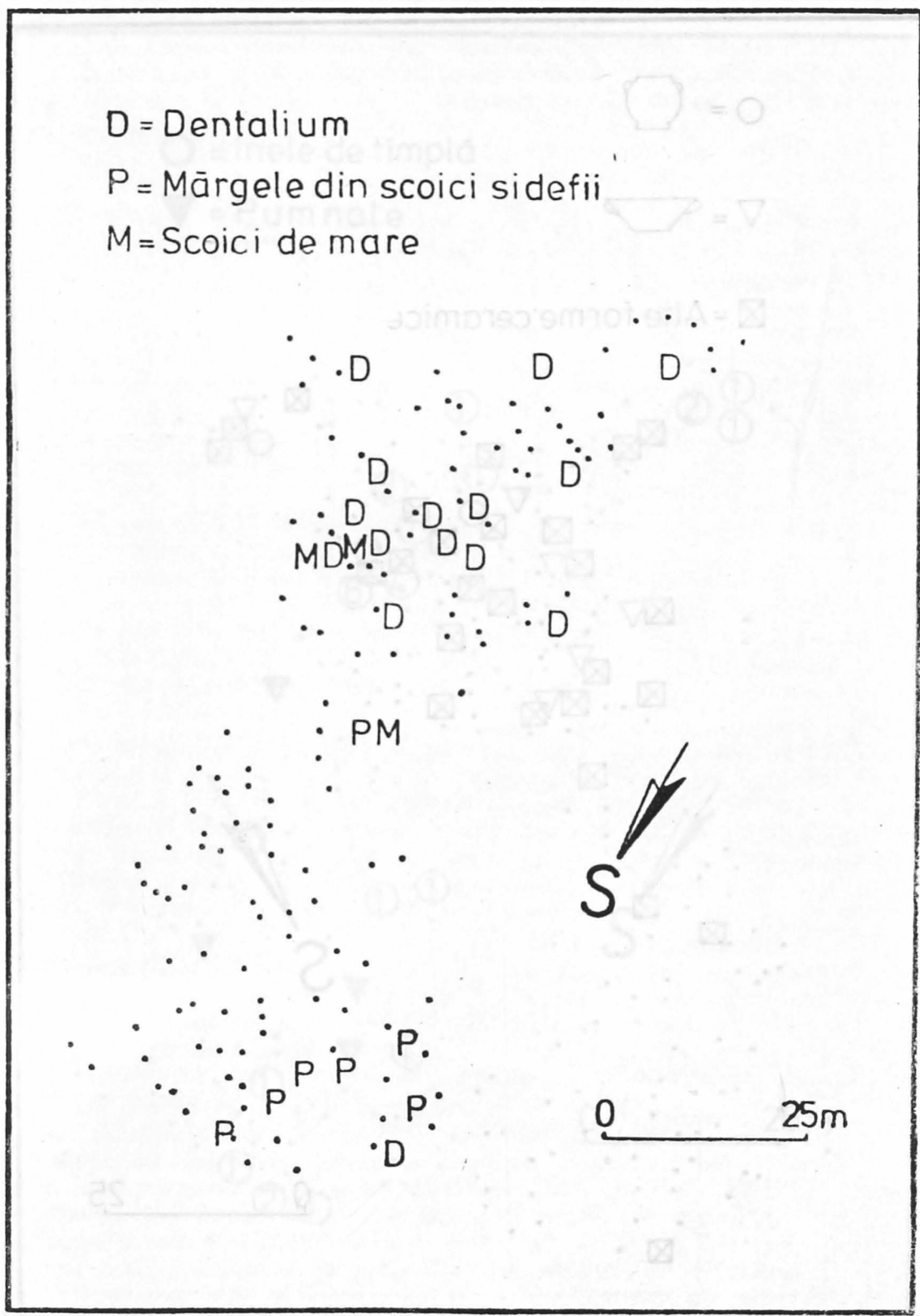

Fig. 3 — Čaňa. Răspîndirea unor piese de inventar funerar, confecționate din scoici (după datele lui J. Pástor).

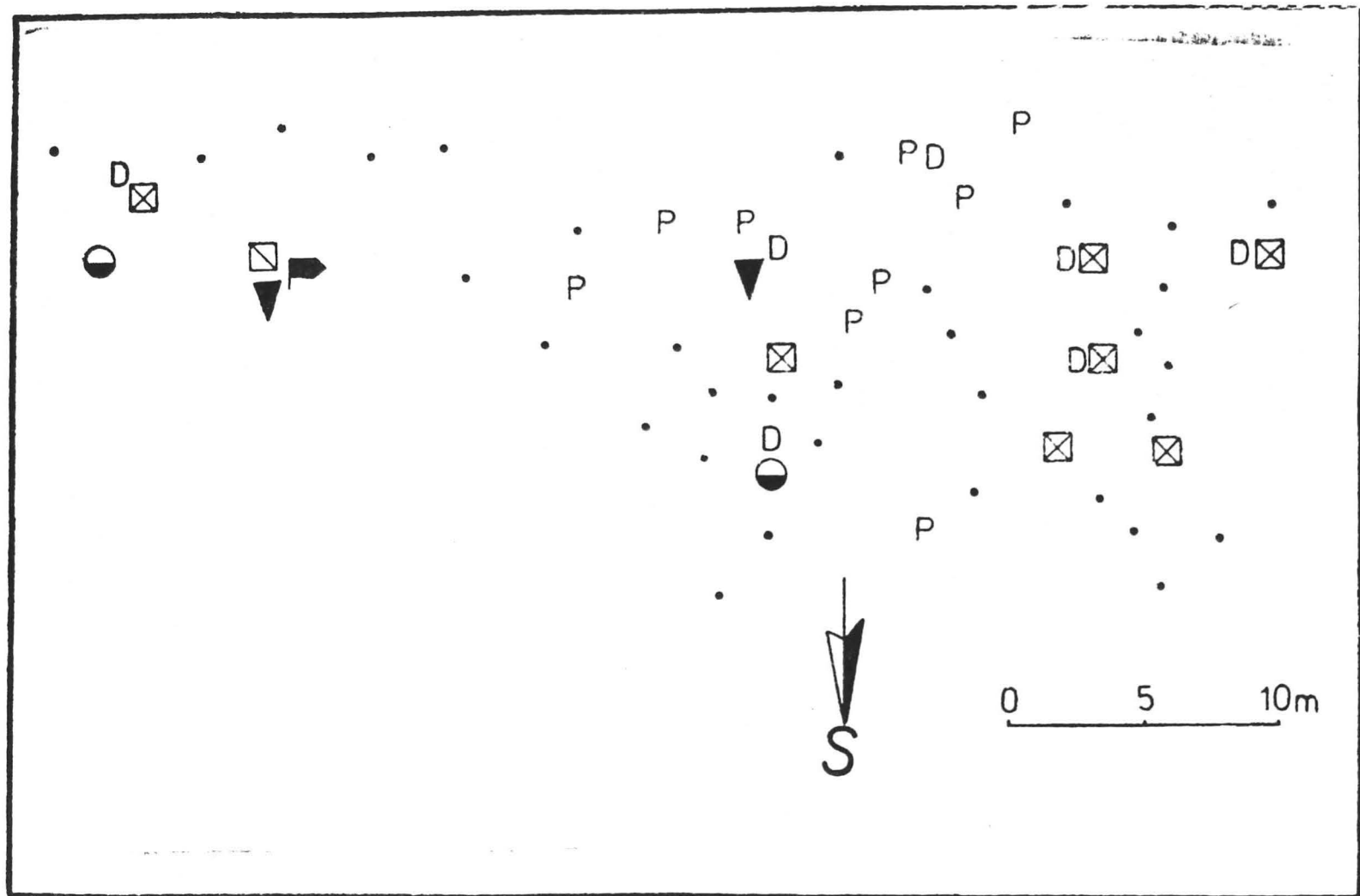

Fig. 4 — Valalfky. Răspindirea unor piese de inventar funerar; cerc umplut în jumătate de jos = inel de timpă; steguleț = secure; restul siglelor corespund celor de la fig. 1–3 (după datele lui J. Pástor).

dată cu scăderea numărului de inele de tîmplă (19 — inclusiv cele de aur — la 9) în zona în care apar pumnalele (fig. 1). De asemenea, în jumătatea de nord sînt mult mai multe schelete orientate spre sud decît în restul necropolei, unde orientarea și tipurile de morminte au un caracter mai divers (cf. vol. recenzat, p. 122). De ce există această diferență între nordul și sudul necropolei era o întrebare pe care autorul trebuia măcar să și-o pună, dacă nu și să răspundă, mai ales că ansamblul înmormîntărilor de la Caňa — datorită celorlalte piese de inventar — nu permite să se presupună existența a două necropole separate în acest punct. Orice soluție s-ar întrevădea, cronologică, socială, rituală, economică etc., la Caňa există două grupări teritoriale de morminte și acesta era un fapt care se cerea semnalat.

Chiar dacă nu așa de clare, aceleași observații se pot face și pe planul necropolei de la Valalíky (fig. 4). Zona centrală, unde se grupează toate mărgelile sîdefate, se detașează de cele două extremități care conțin cea mai mare parte din scoicile *Dentalium* și vasele de ceramică. Din păcate, piesele de metal sînt mult mai puțin numeroase, atît ca cifră relativă, cît și absolută, iar plasarea lor pe plan e mult mai puțin limpede. Trebuie, fără îndoială, recunoscut că, dacă nu ar exista situația mai clară de la Caňa, planul de la Valalíky ar fi fost mult mai greu de interpretat.

Oricum am privi lucrurile, ni se pare relativ greu de acceptat o datare diferențiată a celor două necropole (Caňa în B A 2, iar Valalíky în B A 1 — A 2), deși se fac paralele cu culturile Hatvan și Otomani. Chiar dacă unele piese de import sau influențe Otomani (cum ar fi vasul din mormîntul nr. 57) trebuie privite cu circumspecție, nu e cazul să uităm că cele două culturi s-au dezvoltat paralel o perioadă de timp și că, pentru o bună separare cronologică, avem nevoie de piese care în cadrul acelor fenomene culturale să fie bine datate, ceea ce nu pare să se întîmple în cele două necropole. Nu ni s-ar fi părut exagerat — și ocazia ar fi fost foarte nimerită — ca Păstor să analizeze foarte amănunțit toate obiectele care apar pe harta de la p. 121, pentru a constata care observații au un caracter strict local, care din ele privesc întreg fenomenul cultural Košt'any și, în sfîrșit, care (și dacă) au o valoare generală pentru bronzul timpuriu european.

TUDOR SOROCEANU

Anton Točík, *VÝCAPY — OPATOVCE a d'alšie pobrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku — und weitere altbronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Materialia Archaeologica Slovaca Instituti Archaeologici Nitriensis Academiae Scientiarum Slovacae*, Tomus I, redigit B. Ohropovský, Nitrae, MCMLXXIX, 366 p., din care 266 p. conțin textul cu 184 de fig., iar restul 98 de pl.

Continuînd buna tradiție a cercetătorilor slovaci, de publicare științifică cît mai completă a izvoarelor arheologice, catalogul realizat de A. Točík este unul dintre cele mai substanțiale volume, datorită faptului că partea cea mai consistentă a lui cuprinde descrierea a 786 de morminte, provenind din 22 de necropole, atribuibile culturilor Nitra și Aunjetitz și grupului Hurbanovo.